

УДК 821.131.1-193.3Петрарка.030(082.22)+82-97-991.1(474.5/476ВКЛ)"15/16" DOI 10.52928/2070-1608-2026-78-2-66-69

ФРАНЧЭСКА ПЕТРАРКА ЯК «СВЕДКА» Ё ПАЛЕМІЧНАЙ РЭЛІГІЙНАЙ ЛІТАРАТУРЫ ВКЛ КАНЦА XVI – ПАЧАТКУ XVII СТАГОДДЗЯ

канд. філал. навук, дац. У.І. ЧАРОТА

(Цэнтр даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі, Мінск)

e-mail: vladimir.charota@gmail.com

Артыкул прысвечаны рэцэпцыі спадчыны Франчэска Петраркі палемічнай рэлігійнай літаратурай ВКЛ канца XVI – пачатку XVII стагоддзя. Высветлена, што Клірык Астрожскі і Мялецій Смятрыцкі, выкрываючы ў сваіх творах заганы Каталіцкай царквы і абвінавачваючы ў шматлікіх грахах Папскі двор, бралі ў сведкі італьянскага пісьменніка: у пацверджанне сваіх слоў яны падавалі вытрымкі з «Лістоў без адраса», з перакладу 138 санета на лацінскую мову «*Fons aequitatis, domus irae, plena furoris...*» («*Fontana di dolore, albergo d'ira...*»). Праведзенае даследаванне дазваляе меркаваць, што ў большасці выпадкаў цытаты з Ф. Петраркі траплялі ў творы пісьменнікаў-палемістаў ВКЛ не непасрэдна з выданняў яго літаратурнай спадчыны, а праз «крыніцы-пасрэдніцы» – працы заходнееўрапейскіх пратэстантаў.

Ключавыя словы: Клірык Астрожскі, Мялецій Смятрыцкі, «Лісты без адраса», цытата, пераклад, санет.

Уводзіны. Вызначальнай падзеяй у жыцці Вялікага Княства Літоўскага была Брэсцкая унія 1596 г. Стаўленне да яе можа быць амбівалентным, але, калі гаварыць пра літаратуру, то наступствы гэтай царкоўнай уніі для яе варта ацэньваць хутчэй як станоўчыя. Задоўга да 1596 года каталіцкія дзеячы сваімі працамі пачалі рыхтаваць глебу для аб'яднання царкваў пад уладай Папы Рымскага і прыняцця праваслаўнымі ВКЛ каталіцкага веравучэння. У прыватнасці, езуіт Пётр Скарга выдае ў 1577 годзе ў Вільні кнігу «*O jedności Kościoła Bożego pod jednym Pasterzem i o greckim od tej jedności odstąpieniu*» («Пра еднасць Божай Царквы пад адзіным Пастырам і пра грэчаскае ад гэтай еднасці адступленне»; 2-е выд. 1590). Як адзначае Я.Ф. Карскі, «...супраць гэтай кнігі з боку рускіх былі прыняты ўскія меры і галоўным чынам адкрылася літаратурная барацьба, якая асабліва ўзмацнілася пасля прыняцця царкоўнай уніі» [1, с. 171] (Тут і далей пераклад з рускай, украінскай, лацінскай, французскай моў на беларускую наш. – У. Ч.) і цягнулася яшчэ доўгі час. Аднак, дзеля вядзення падобнай «літаратурнай барацьбы» як праціўнікам, так і прыхільнікам дадзенага царкоўнага аб'яднання было неабходна мабілізаваць свае лепшыя творчыя і інтэлектуальныя сілы, г. зн. задзейнічаць у палеміцы адукаваных і таленавітых пісьменнікаў, што ў сваю чаргу паспрыяла абуджэнню літаратурнага жыцця ў Вялікім Княстве Літоўскім і дало штуршок далейшаму развіццю яго прыгожага пісьменства. У выніку з'явіўся цэлы корпус палемічных твораў, «...выкліканых падрыхтоўкай і з'яўленнем царкоўнай уніі 1596 г. ...» [1, с. 176], якія складаюць так званую палемічную рэлігійную літаратуру канца XVI – 1-й пал. XVII ст.

Абараняючы унію ці выступаючы супраць яе, пісьменнікі-палемісты імкнуліся зняпярэць усе довады апанентаў, «...стараліся вышукаць у жыцці ворагаў адмоўныя староны і выставіць іх у сваіх творах на паказ...» [2, с. 94]. Тым самым кожны з бакоў нібыта даказваў, што толькі яго вера сапраўдная. Дзеля дасягнення сваіх мэт мастакі слова карысталіся разнастайнымі сродкамі. Напрыклад, у пацверджанне ўласных думак яны часта прыводзілі словы з Бібліі, патрыстыкі, твораў знакамітых пісьменнікаў, прац аўтарытэтных тэолагаў, філосафаў і гісторыкаў. Акадэмік Я.Ф. Карскі звярнуў увагу на тое, што аўтар ананімнага «Паслання да лацін з іх жа кніг» (1581), якое было адказам праваслаўных на кнігу П. Скаргі, «...дзеля большай пераканаўчасці сваіх довадаў у вачах лацінян карыстаўся галоўным чынам рымскімі пісьменнікамі, пераймаючы... Скаргу, які дзеля пераканання праваслаўных пераважна спасялаўся на грэчаскіх Айцоў Царквы» [1, с. 172].

У далейшым праваслаўныя пісьменнікі-палемісты выкарыстоўвалі гэты прыём, не без падстаў лічачы, што для католікаў і ўніятаў найбольш важкімі і пераканаўчымі будуць сведчанні іх аўтарытэтных аднаверцаў.

Асноўная частка. Заслугі Франчэска Петраркі (італ. Petrarca Francesco, лац. Petrarca Franciscus; 1304–1374) перад сусветнай культураю і яго ўнёсак у скарбніцу сусветнай літаратуры цяжка пераацаніць. Яго творчасць аказала значны ўплыў на далейшае развіццё еўрапейскай літаратуры і спарадзіла так званы петракізм. Сусветную славу аднаму з першых еўрапейскіх гуманістаў прынес зборнік лірыкі на volgare (народнай мове) «Канцаньер» («Кніга песень»). Але нельга забываць і пра яго лацінамоўную літаратурную спадчыну. Менавіта за паэзію на латыні ў 1341 годзе Ф. Петрарку ўганаравалі лаўровым вянком ў Рыме. Неабходна таксама звярнуць увагу на тое, што ў эпоху Адраджэння вялікага італьянскага паэта ведалі і не менш высока цанілі як мысліцеля, вучонага, аўтара напісаных на лацінскай мове філасофскіх і палемічных трактатаў, гістарычных прац, які пакінуў пасля сябе вельмі багатую эпістальную спадчыну. Таму не дзіўна, што цытаты з лістоў, вершаў, гістарычных прац Франчэска Петраркі, які быў веруючым католікам, яшчэ ў маладосці прыняў духоўны сан і ўваходзіў у лік тых пісьменнікаў, «...якія не ўтойвалі адмоўныя бакі Рымскай царквы» [1, с. 172], неаднаразова сустракаюцца ў напісаных праваслаўнымі творах палемічнай рэлігійнай літаратуры канца XVI – пачатку XVII стагоддзя.

Так у «Отписе на Листъ въ Божѣ велебного отца Ипатія, Володимерского і Берестейского епископа, до ясне освещенного княжати Костентина Острожского, воеводы Киевского. О залецанью и прехваляню Восточной церкви з Заходным костелом унѣи або згоды, въ року 1598 писаный» Клірык Астрожскі, «каб прынізіць Каталіцкую

царкву...» [3, с. XLIII], спасылаецца на наступныя словы італьянскага пісьменніка: «Пытаемо: на когò, съ плачёмъ пишучи, нарекаль óный вашь сла́вный писарь [«Петрарха въ книгахъ листовъ» – У. Ч.] в' тые слова: “и хтожь охолодить утисненный свѣт’ , хтò до пёршого стáну приведеть утисненное мѣсто? Хтò преврòтный обѣчай направитъ, хтò распорошòные овцы згромáдитъ, хтò пастыри блудячие скараётъ, хтò наведеть, хтò натягнетъ до клѣобы своей? И не бѣдет’ же концá своволенству и злòстямъ”» [4, стб. 426].

Мы высветлілі, што гэта вытрымка з ліста [XIX]. «Fran. Petrarca amico, S. Periculum egresso gratulatur & ut caveat hortatur» («Evasisti, erupisti, enatasti, evolasti...»), якая ў арыгінале гучыць наступным чынам: «Quis relevabit oppressum orbem? quis vindicabit afflictam urbem? quis eversos mores reformabit? quis colliget sparsas oves? quis pastores erroneos arguet? quis reducet aut retrahet in sedem suum? nullus ne licentiae ac scelerum modus erit...» [5, p. 809]. Гэты твор эпістальнага жанру ўваходзіць у лік дзевятнаццаці напісаных у 1342–1358 гг. так званых «Лістоў без адраса», што склалі зборнік «Liber <epistolarum> sine titulo» або «Liber <epistolarum> sine nomine». У іх Франчэска Петрарка адкрыта крытыкаваў папскую курыю ў Авіньёне за распуснасць.

Цытату з названага зборніка прыводзіць у «Фрынасе» (1610) і М. Смятрыцкі. У якасці аргумента супраць «Рымскага Касцёла» ён выкарыстоўвае фрагменты з ліста [XVI.] «Fran. Petrarca amico, S. Quod in Gallijs habitare desideret, dissuadet» («Diu distuli expectans & materiam & nuncium...») [6, k. 70]. І тут Ф. Петрарка рэзка выказваецца пра папскі двор – што няма там «ніякай набожнасці», «ніякага шанавання імені Божага», а таму ці ж месца праўдзе там, дзе «сквапнасць усё запаўняе». Акрамя таго, чытачы гэтага помніка палемічнай літаратуры мелі магчымасць пазнаёміцца праз пераклады на лацінскую і польскую мовы са зместам дзесяцірадкавага ўрыўка з Санета CXXXVIII. «Fontana di dolore, albergo d'ira...» («Крыніца пакут, прыстанне гневу...») [6, k. 69v–70], таксама «скіраванага супраць папскага двара ў Авіньёне» [7, с. 563]. Са змешчаных у «Фрынасе» двух перастварэнняў урыўка 138 санета толькі адзін (на польскую мову) можа належаць М. Смятрыцкаму, другі ж (на лацінскую мову) здзейсніў нехта іншы намнога раней, і пісьменнік-палеміст толькі падаў яго ў сваім творы.

Яшчэ ў пачатку мінулага стагоддзя ўкраінскі вучоны-філолаг К. Студзінскі пісаў: «Ішлі яны [Клірык Астрожскі і Мялецкі Смятрыцкі – У. Ч.] тут за пратэстантамі, а канкрэтна за творам Зібранда Люберта «De rara Romano» (1594), аўтара на Русі любімага і папулярнага. Зброяй Зібранда Люберта ў барацьбе супраць улады Папы былі не толькі багаслоўскія аргументы, але таксама і меркаванні свецкіх пісьменнікаў і творы паэтаў. На-следаваць Зібранду Люберту пачаў ужо Клірык, а Мялецкі Смятрыцкі браў для свайго «Фрѣвос-а» поўныя прыгаршчы паэтычных аргументаў з твора “De rara Romano”» [3, с. XLIV]. Аднак вытрымкі з «Лістоў без адраса» Ф. Петраркі, якія прыводзіцца ў адказе Клірыка Астрожскага Іпацію Пацею 1598 года і «Фрынасе», наогул адсутнічаюць у выданні «De rara Romano» 1594 года. Урывак з 138-га санета італьянскага паэта хоць і ёсць [8, p. 860–861], але не ў тым перакладзе на лацінскую мову, у якім ён быў надрукаваны ў палемічным творы М. Смятрыцкага.

Праз семдзесят гадоў украінскі літаратуразнавец Д.С. Налівайка таксама выказаў падобную здагадку: «Гэты санет Петраркі [Санет CXXXVIII. «Fontana di dolore, albergo d'ira...» – У. Ч.]... у вольных перакладах на лаціну... быў пашыраны ў заходняй і польскай літаратурах Рэфармацыі, адкуль ён, відавочна, і перайшоў на старонкі “Трэнаса”» [9, с. 54]. Аднак «крыніцу-пасрэдніцу» ён не выявіў. Мы лічым, што ёю мог быць зборнік «De Russorum, Moscovitarum et Tartarorum religione, sacrificiis, nuptiarum, funerum ritu...» («Пра рэлігію, ахвярапрынашэнні, вясельныя, пахавальныя абрады русінаў, маскавітаў і татараў...»), які ў 1582 годзе выдаў у Шпаеры (Германія) польскі гісторык і пратэстанцкі рэлігійны дзеяч Ян Ласіцкі (Łasicki Jan; каля 1534 – пасля 1599) [10, p. 83–84]. Разам з тым мы не выключаем, што ў сваіх творах Я. Ласіцкі і М. Смятрыцкі маглі цытаваць фрагменты санета і ліста Ф. Петраркі па адной і той жа невядомай нам «крыніцы-пасрэдніцы», якая была надрукавана да 1582 года [Больш падрабязна гл. 11].

Што тычыцца цытаты з ліста Ф. Петраркі ў адказе Клірыка Астрожскага Іпацію Пацею 1598 года, то, калі яна і была ўзята не непасрэдна з выдання «Лістоў без адраса» італьянскага гуманіста, «крыніцу-пасрэдніцу» вызначыць складана. Гэты ўрывак твора эпістальнага жанру карыстаўся папулярнасцю ў еўрапейскіх рэфармацыйных дзеячаў, і яны часта прыводзілі яго ў сваіх працах (гл. напр.: «De idolo lauretano...» (1554) П'етра (П'ер) Паала Верджэрыя Малодшага (Vergerio Pietro (Pier) Paolo il Giovane; 1498–1565), «Refutatio defensionis assertionum Iesuuitarum de Ecclesia Christi» (1577) Якаба Хеербранда (Heerbrandt Jacob; 1521–1600), «Tractatus de Ecclesia...» (1579) Філіпа дэ Марнэ (фр. Philippe de Mornay (Duplessis-Mornay), лац. Mornaeus Plessaeus Philippus; 1549–1623)).

Завяршаючы размову пра палемічную рэлігійную літаратуру канца XVI – пачатку XVII ст., адзначым яшчэ, што прозвішча італьянскага пісьменніка сустракаецца на палях апублікаванай К. Студзінскім «Рукописі Мелетия Смотрицкого з р. 1609» [3, с. 250–302]. «Petrarcha» тут згадваецца як аўтар наступнага выказвання: «Si quis alteri malum precari uult, precetur ut Papa fiat» [3, с. 281], што можа перакладацца як «Калі хто-небудзь іншаму зла жадае, няхай моліцца, каб той стаў Папам». Пошук адпаведнай фразы ў літаратурнай спадчыне італьянскага гуманіста вынікаў не даў, але мы знайшлі яе ў выданні 1599 года ўжо згаданага «Tractatus de Ecclesia...» («Трактат пра Царкву...») Філіпа дэ Марнэ: «Petrarcha etiā ait, Si quis alteri malè precari vult, precetur ut Papa fiat» [12, p. 248]. Цікава, што гэтая «цытата» з Петраркі, але ў крыху змененым выглядзе ёсць у «Трактаце пра Царкву...» гугенота і ў напісанай невядомым аўтарам прадмове да «Traitté des Reliques...» («Трактат пра рэліквіі...») Жана Кальвіна (Calvin Jean; 1509–1564), якія ўбачылі свет таксама ў 1599 годзе на французскай мове: «Petrarque aussi ; Que le plus grand mal qu'on puisse souhaitter à un homme, c'est qu'il soit Pape ;» [13, p. 209], «...et Petrarque, que le plus grand mal qu'on puisse souhaitter à un homme, est qu'il soit Pape» [14, p. 10] (Пераклад: Найвялікшае зло, якое можна

пажадаць чалавеку, – гэта, каб ён стаў Папам). Узнікае падазрэнне: ці не быў Філіп дэ Марнэ аўтарам прадмовы да «Traitté des Reliques...» (Genève, 1599) заснавальніка кальвінізму? Але вернемся да нашай тэмы. Напэўна, маюцца на ўвазе наступныя словы італьянскага пісьменніка з гістарычнай працы «Rerum memorandarum libri»: «Hadrianum Rom. Pont. saepè dicentem audivisse, Polycrates refert, qui sibi praefamiliaris fuit, nullum se ab hoste suo quolibet maius supplicium optare, quam ut Papa fieret» (Lib. III) [5, p. 513]. Відаць, Філіп дэ Марнэ іх перафразавалі і выкарыстаў у сваім трактате, адкуль выказванне «Si quis alteri malè precari vult, precetur ut Papa fiat» і «перайшло» ў «Рукопись Мелетия Смотрицького з р. 1609». Аргументам на карысць гэтай здагадкі з’яўляецца і «вытрымка» з «Platina in Vita Marcellini», якая ідзе ў рукапісе адразу ж пасля «слоў Ф. Петраркі»: «Fieri non potest ut (ad Paparum salutem) Sufficiat residua, quae est apud Deum misericordia?» [3, с. 281] (Пераклад: Ці магчыма, каб (для выратавання Папаў) хапіла б міласэрнасці, якая засталася ў Бога?). Яе мы знаходзім і ва ўсіх трох вышэйпералічаных выданнях 1599 года. Калі ў трактате на лацінскай мове Філіпа дэ Марнэ мы бачым амаль ідэнтычны выраз («Fierine potest ut ad Paparum salutem sufficiat residua quae est apud Deum misericordia?» [12, p. 248]), то яго версія на французскай мове трохі адрозніваецца: «...à peine peut-il rester assez de misericorde en Dieu pour les Papes» [13, p. 209; 14, p. 10] (Пераклад: наўрад ці можа застацца ў Бога дастаткова міласэрнасці для Папаў). Цікава, што працытаваных фраз у выданнях на лацінскай (венецыянскіх (1479 г., 1504 г.) і кельнскіх (1562 г., 1568 г.)) і французскай (парыжскіх 1519 г., 1544 г.) мовах гістарычнай працы «Vitae pontificum» («Жыццязіпісы папаў»; 1471–75, выд. 1479) Плаціны (Platina, сапр. Sacchi Bartolomeo; 1421–1481) няма. Аднак у біяграфіі Марцэліна (або Маркеліна) на лацінскай мове, там, дзе італьянскі гуманіст разважае пра свае часы («nostra aetate»), ёсць наступныя словы: «Qua vitia nostra eò crevere, ut vix apud Deum misericordiae locum nobis reliquerint» [15, p. 40] (Пераклад: Нашы заганы разрасліся настолькі, што наўрад ці для міласэрнасці Бога месца нам пакінулі). У адпаведным месцы перакладу на французскую мову працы Плаціны апрача гэтага ўдакладняецца, што «...вялікія агідныя і брыдкія грахі... пануюць ў царкве...» («Mais que dirons nous des chrestiens et gens d’église de maintenant, quelle persecution pour les peches enormes infectz et villains quon voit en l’église regner, pourquoy ie croy a grant, peine misericorde aura lieu en vers dieu, pour les effacer, et pardonner» [16, f. LIII]). Магчыма, Філіп дэ Марнэ пазнаёміўся з «Жыццязіпісамі папаў» Плаціны ў французскім перакладзе і зноў-такі перафразавалі яго словы ў адпаведнасці са сваімі патрэбамі, г. зн. дзеля таго, каб указаць на непасрэдных віноўнікаў маральнага разлажэння хрысціян і заняпаду Каталіцкай царквы.

Заклучэнне. Такім чынам, мы высветлілі, што праваслаўныя аўтары такіх палемічных рэлігійных твораў, як «Отпись на Листъ въ Бозь велебного отца Ипатія...» (1598) і «Фрынас» (1610), выкрываючы заганы Заходняй царквы і абвінавачваючы ў шмат якіх грахах Папскую курыю, бралі ў сведкі італьянскага пісьменніка Франчэска Петрарку. У пацверджанне сваіх слоў яны падавалі вытрымкі з «Лістоў без адраса», з перакладу 138 санета на лацінскую мову «Fons aegummarum, domus irae, plena furoris» (арыг. «Fontana di dolore, albergo d’ira...»). Праведзенае даследаванне дазваляе меркаваць, што ў большасці выпадкаў цытаты з Ф. Петраркі траплялі ў творы пісьменнікаў-палемістаў не непасрэдна з выданняў яго літаратурнай спадчыны, а з другіх ці нават трэціх рук. «Крыніцай-пасрэдняй», з якой М. Смотрицкі запазычыў для «Фрынаса» фрагменты з ліста і верша Ф. Петраркі, мог быць зборнік «De Russorum, Moscovitarum et Tartarorum religione, sacrificiis, nuptiarum, funerum ritu...» (1582), выдадзены Янам Ласіцкім. У «Рукопись Мелетия Смотрицького з р. 1609» перафразоўка з гістарычнай працы «Rerum memorandarum libri», відаць, «перайшла» з «Tractatus de Ecclesia...» (1599) Філіпа дэ Марнэ.

ЛІТАРАТУРА

1. Карский Е.Ф. Белорусы: в 3 т. / ред. совет: Г.П. Пашков (гл. ред.). – Минск: Беларус. энцыкл., 2006–2007. – Т. 3: Очерки словесности белорусского племени. Кн. 2 / коммент. Т.И. Вабишевич, В.М. Казберука, О.П. Кричко. – 2007. – 701 с. – (Помнікі гістарычнай думкі Беларусі).
2. Гарэцкі М. Гісторыя беларускае літаратуры. – Выд. 4-е, пераробл. – Менск: Дзярж. выд-ва Беларусі, 1926. – 255 с.
3. Памятки українсько-руської мови і літератури = Monumenta linguae necnon litterarum ukraino-russicarum (ruthenicarum) / Археогр. коміс. Наук. т-ва ім. Шевченка : у 8 т. – Львов: 3 друк. Наук. т-ва ім. Шевченка, 1896–1930. – Т. 5: Памятки полемічного пісьменства кінця XVI і поч. XVII в. Т. 1 / видав К. Студинський; [передм. К. Студинський]. – 1906. – [6], LXII, 314 с.
4. Русская историческая библиотека, издаваемая Археографической комиссией: в 39 т. – СПб.: Сенат. тип., 1872–1927. – Т. 19: Памятники полемической литературы в Западной Руси. Кн. 3 / сост. и изд. под ред. П. Гильдебрандта. – 1903. – XIII с., 1308 стб., 104, 91 с.
5. Petrarca, F. Opera quae extant omnia: in 4 t. – Basileae: excudebat Henrichus Petri, 1554. – [14] f., 1375, [84] p.
6. Smotrycki, M. ΘΡΗΝΟΣ To iest Lament iedyney ś. Powszechney Apostolskiej Wschodniej Cerkwie / z objaśnieniem Dogmat Wiary. Pierwey z Greckiego na Słowiński, a teraz z Słowińskiego na Polski przelożony. Przez Theophila Orthologa / Teyże świętey Wschodniej Cerkwie Syna. – W Wilnie : [b. w.], 1610. – [16], 218 k.
7. Петрарка Ф. Сонеты, избранные канцоны, секстины, баллады, мадригалы, автобиографическая проза: переводы / сост., предисл. и примеч. Н. Томашевского. – М.: Правда, 1984. – 589, [1] с.
8. Lubbertus S. De papa Romano libri decem, Scholasticè & Theologicè collati cum disputationibus Roberti Bellarmini ad Illustres Ordines Frisiae. – Franeker: Apud Aegidium Radaeum Ordinum Frisiae Typograph. in Academia Franekerana, 1594. – 6 f., 933, [12] p.
9. Наливайко Д. С. Петрарка й Боккаччо в давній українській літературі // Радянське літературознавство. – 1976. – № 12. – С. 46–57.

10. Lasicius J. De Russorum Moscovitarum et Tartarorum religione, sacrificiis, nuptiarum, funerum ritu e diversis scriptoribus, quorum nomina versa pagina indicat... – Spiraе libera Civitate Veterum Nemetum: excudebat Barnardus D'albinus, 1582. – 4 f., 295, [26] p.
11. Чарота У.І. Цытаты з літаратурнай спадчыны Франчэска Петраркі ў «Фрынасе» М. Сматрыцкага // Вестн. МГЛУ. Сер. 1, Филология. – 2023. – № 5(126). – С. 138–147. URL: <http://e-lib.bsufi.by/handle/edoc/13211>.
12. Mornaеus Pless[aeus] Ph. Tractatus de Ecclesia, quo praecipue quae hoc nostro tempore agitatae fuerunt quaestiones excutiuntur. – Postrema EDITIO, emendatio, multis locis locupletior: cui etiam accessit locorum ex veteribus Theologis citatorum accurata descriptio. – [S. l.]: Excudebat Ioannes le Preux, 1599. – [8] f., 527, [32] p.
13. Mornai [Du Plessis] Ph. de. Traitté de l'Église; auquel sont disputées les principales questions meuës sur ce point, en nostre temps. – [Seconde édition]. Reveu, & augmenté par l'Autheur; & les passages des Peres emploiez à la marge, contre les calomnies ordinaires de ce siècle. – A La Rochelle: Par Hierosme Haultin, 1599. – [16], 437, [3] p.
14. Préface au lecteur / [Auct. anon.] // Traitté des Reliques: ou, Advertissement très utile du grand profit qui reviendroit à la Chrestienté, s'il se faisoit inventaire de tous les Corps Saints et Reliques... / J. Calvin. – A Genève, 1599. – P. 3–17.
15. Platina B. Historia... de vitis Pontificum Romanorum... – Coloniae: Apud Maternum Cholinum, 1568. – [12] f., 535, 4, 31, 28, 98, [32] p.
16. Platine B. Les Vies faitz et gestes des saintz Peres Papes Empereurs Et Roys de France, Ensemble les Heresies, Scismes, Concilles, Guerres & autres choses dignes de memoire... depuis tourne es en Francoys. – [Paris: par Iehan Real, 1544]. – [18], CCCCLX f.

Поступила 02.07.2025

ФРАНЧЕСКО ПЕТРАРКА КАК “СВИДЕТЕЛЬ” В ПОЛЕМИЧЕСКОЙ РЕЛИГИОЗНОЙ ЛИТЕРАТУРЕ ВКЛ КОНЦА XVI – НАЧАЛА XVII ВЕКА

канд. филол. наук, доц. В.И. ЧЕРОТА

(Центр исследований белорусской культуры, языка и литературы НАН Беларуси, Минск)

Статья посвящена рецепции наследия Франческо Петрарки полемической религиозной литературой ВКЛ конца XVI – начала XVII вв. Установлено, что Клирик Острожский и Мелетий Смотрицкий, обличая в своих произведениях пороки Католической церкви и обвиняя Папский двор в многочисленных грехах, призывали в качестве свидетеля итальянского писателя: в подтверждение своих слов они приводили выдержки из «Писем без адреса», из перевода 138-го сонета на латинский язык «Fons aerumnarum, domus irae, plena furoris...» («Fontana di dolore, albergo d'ira...»). Проведенное исследование позволяет предположить, что в большинстве случаев цитаты из Ф. Петрарки попадали в произведения писателей-полемистов ВКЛ не непосредственно из изданий его литературного наследия, а через «источники-посредники» – сочинения западноевропейских протестантов.

Ключевые слова: Клирик Острожский, Мелетий Смотрицкий, «Письма без адреса», цитата, перевод, сонет.

FRANCESCO PETRARCA AS A “WITNESS” IN THE POLEMICAL RELIGIOUS LITERATURE OF THE GRAND DUCHY OF LITHUANIA IN THE LATE 16TH – EARLY 17TH CENTURIES

U. CHAROTA

(Center for the Belarusian Culture, Language and Literature researches
of the National Academy of Sciences of Belarus, Minsk)

The article is devoted to the reception of Francesco Petrarca's heritage by the polemical religious literature of the Grand Duchy of Lithuania in the late 16th – early 17th centuries. It has been established that Klirik Ostrozhszkij and Meletij Smotrickij, while exposing the vices of the Catholic Church in their works and accusing the Papal Court of numerous sins, called upon the Italian writer as a witness: to support their claims, they cited excerpts from the «Epistolae sine nomine», the Latin translation of the 138th sonnet “Fons aerumnarum, domus irae, plena furoris...” (“Fontana di dolore, albergo d'ira...”). The research suggests that in most cases quotations from F. Petrarca found their way into the works of the writers-polemicists of the Grand Duchy of Lithuania not directly from the editions of his literary heritage, but through “intermediary sources” – the works of Western European Protestants.

Keywords: Klirik Ostrozhszkij, Meletij Smotrickij, «Epistolae sine nomine», quotation, translation, sonnet.